СВОБОДА — SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДЩЕННИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ | РІК XXXII. | Число 35. | Джерзи Сіті, Н. Дж., второк, 12. лютого, 1924. | VOL. XXXII. | No. 35. | Jersey City, N. J., Tuesday, February 12, 1924. | THREE CENTS

ВІЙСКОВИЙ СТАН В ГЕРИНІ

ГЕРИН, Илиноіс, 9. лютого. — До Герина прибули нині пять компаній стейтової мілїції та завели сейчас воєнний стан. Поліція арештувала за вбийство Кайгла констабля, та відомого провідника Клена, 11 людий, в тому числі мейора міста Андерсона та Гафа Вилиса, урядника стейтової майнерської юнії.

Злучені прихильники Клена та прогибіціоністи робили в ночи дальші ревізії за алькоголїчними напитками та горальнями, при чому приходило часто до нових бійок.

МАЙНЕРСЬКИЙ СТРАЙК ЧЕРЕЗ СПРАВУ КЛЕНА

МЕРФІСБОРО, Илиноіс, 9. лютого. — Майнери 12 копалень вугля межи Герином та Мерфісборо вийшли нині на страйк. Страйкарі кажуть, що вони хочуть зорганізуватися, щоби викинути Кленсменів.

НАФТОВИЙ СКАНДАЛ

ВАШІНҐТОН, 9. лютого.—Сенатор Ленрут, голова сенатового комітету, що розслїджує нафтові скандали, закинув Фредерикови Бонфілсови, видавцеви денверської газети „Пост", котрий ставав перед комітетом яко свідок, що він діставав від нафтового фабриканта Синклера чверть мілїона долярів за те, що він зобовязався на нього не нападати в своїй газеті.

Бонфилс, котрий вчора зізнавав, що він дістав сї гроші за відступлення Синклерови права першенства до нафтової концесії, заперечив з обуренням сей закид.

СПОДІЮТЬСЯ РЕЗИГНАЦІЇ ВИЗНАЧНИХ УРЯДНИКІВ

ВАШІНҐТОН, 9. лютого. — Хоча в сенаті не найдется певно кваліфікована більшість, щоби викинути з уряду секретаря фльоти Денбі, котрий потверджував усі нафтові концесії на теренах, застережених для американської фльоти, мимо сього сподіються загально, що Денбі уступить зі свого уряду вже сього тижня.

Сподіються теж резиґнації других визначних урядників його уряду та міністра судівництва Догерті.

Сенат буде голосувати над обжалованием міністрів уже в перших днях сього тижня.

ХОЧУТЬ ПРОЦЕСУ ЗА НАДУЖИТТЯ У ВЕТЕРАНСЬКІМ БЮРІ

ВАШІНҐТОН, 9. лютого. — Сенатор Д. Рід, голова ветеранського комітету, предложив сенатови рапорт ґенерала Орайна в справі слїдства за надужиття в адміністраційнім бюрі для ветеранів та зажадав резолюції за судовим процесом проти всіх, вмішаних у сі надужиття.

АНТИ-САЛЮНОВА ЛІҐА ПОКИДАЄ АНДЕРСОНА

НЮ ЙОРК, 9. Лютого. — Антисалюнова Ліга приняла резигнацію свого суперінтендента Вілїема Андерсона, котрий недавно був засудженний на вязницю за спроневірення гроший сеї організації. Серед Ліги діє рівночасно рух за тим, щоби зовсім зірвати з прихильниками Андерсона та завести другу прогибіційну організацію.

ІМІҐРАЦІЙНИЙ ПРОЄКТ ПЕРЕД ПАЛАТОЮ ПОСЛІВ

ВАШІНҐТОН, 9. лютого. — Іміґраційний комітет палати послів предложив нині повній палаті проєкт закона іміґраційного конґресмена Джансона з Каліфорнії.

ВЕЛИКІ ПРОЄКТИ ДЛЯ ПОПРАВИ РІЛЬНИЦТВА

ВАШІНҐТОН, 9. лютого. — Межи різними проєктами для поправи рільництва, предложеними конґресови до ухвалення, є внесення каліфорнійського сенатора Свинга, щоби уряд визначив 70 мілїонів долярів на виставлення величезної тами на ріці Колорадо, щоби в той спосіб унаводнити простори безводні землї на її берегах у долішнім її бігу.

ЩЕ ОДИН ВОЄННИЙ КОРАБЕЛЬ ВИСЛАНИЙ ДО ГОНДУРАСА

ВАШІНҐТОН, 9. лютого. — Департамент стейту приказав ще одному воєнному кораблеви виїхати на води середно-американської републики Гондураса, щоби охоронити інтереси Американців серед лануючих там нутрішних полїтичних заворушень.

МЕКСИКАНСЬКА ЗАВЕРУХА

МЕКСИКО, 10. лютого. — Федеральні війска завдали повстанцям тяжкі поражки в західній части Мексика. Битва коло Ґвадалахари тревала 11 годин та скінчилася побідою федеральних війск. У битві брало участь до 10,000 федеральних війск.

НЕ ДАЛИ СВЯТКУВАТИ ЛЕНІНА

ВИЛКС-МАРЕ, Па., 10. лютого. — На приказ міського майора Д. Гарта поліція не допустила нині до віча для святкования памяти московського большевицького провідника Леніна, котре скликала так звана „робітнича партія Америки".

Товариство Союз Американських Горожанських Вольностий хоче виточити сю справу перед суд, щоби не допустити до подібних обмежень горожанської свободи.

РЕЛІҐІЙНІ СУПЕРЕЧКИ

НЮ ЙОРК, 01. лютого. — Др. Вілїем Нормен Гатрі, один з провідників модерністів, відповідав нині в своїй проповіди на минувшо-недільну проповідь пресвітеріянського епископального епископа Менинґа, котрий говорив, що кождий чоловік повинен вірити непохитно в основні науки церкви, межи ними в божество Христа.

Гатрі говорив у своїй відповіди, що не божество Христа, але його людяність та велика доброта людська промовляють до мілїонів віруючих людий та держать їх при церквах. Тому, на його думку, єя людяна доброта, а не божеське походження, повинна бути основою віри.

ПРОТИ ІМІҐРАЦІЙНОГО ПРОЄКТУ.

Вашінґтон, 10. лютого. — Нюйорський конґресмен Дикштайн виступив з отвертим осудом іміґраційного проєкту Джансона, котрий вже предложено повному конгресови. Дикштайн каже, що сей проєкт, як стане законом, наробить богато шкоди американським горожанам, бо він неможе визначувaв надгороду на один рід іміґрантів та відганяв усі другі. Він мусить викликати невдоволення та обиду серед всіх народів середньої, південної та східної Европи.

СВЯЩЕННИК ЛИШИВ МІЛІОНОВИЙ МАЄТОК.

В суді в місті Гартфорді, в стейті Конектикаті, предложено до потвердження тестамент священника Френсиса Гудвина котрого вартість обчисляеться на 6 мілїонів 610 тисяч долярів.

СМЕРТЬ ВІД ГАЗУ.

За один день, неділю, дня 10. лютого, погибло в Ню Йорку від протикаючого світляного газу 4 особи, а в околиці 6 других.

БАНДИТИЗМ В БОРИСЛАВІ

На робітників Ржейку і Машка напали під Бориславом узброєні бандити і ограбили. Ранених перевезено до лічниці.

АҐІТАЦІЯ ЗА ЗБІЛЬШЕННЄМ ФЛЬОТИ.

ВАШІНҐТОН, 10. лютого. — Знатоки воєнної справи збираються предложити конґресови домагания на збільшення видатків на змодернізоване фльоти, якого потребу мали виказати послідні фльотні маневри коло Панамського каналу.

БИЗНЕС В АМЕРИЦІ.

В 1880 році отворив Френк В. Вулворт маленький 5 і 10 центовий склеп в Ютиці, Н. Й. В сей склеп вложив він 5 долярів. Першого року торг. його склепу виносив $6,750.

Нині ся фірма має богато склепів і майна, а торг за минувший рік виносив $193,000,000. Се зріст бизнесу за 45 літ, який повстав з 5 долярів, але розумно був ведений.

НАСЕЛЕННЯ СОЮЗА СОВЕТСЬКИХ РЕПУБЛИК.

Згідно з останнім переписом у совєтах (отже з рядянською українською, републиками й иншими, що належать до союзу сов. републик) є сто мілїонів сільського, а 20 мілїонів міського населення. З цього 14 мілїонів пролетарияту. Число фабричних робітників впало з 2,700,000 з 1913 р. на 1,600.000. Настїдком страшного зросту безробіття в Сибірі переселюються робітники, головно Калмики і Кіргізи численно до китайського Туркестану.

ДЛЯ ВШАНОВАННЯ ПАМЯТИ ДМИТРА ВІТОВСЬКОГО.

В день Лінкольна, великого американського визволителя, устроює Ліга Американських Горожан Українського Роду в Ню Йорку памятний концерт в честь полковника Дмитра Вітовського, команданта українських війск, що захопили були в українські руки город князя Льва.

Концерт дуже різноманітний; кромі промови гр. Миколи Воробця, четаря Січових Стрільців, в концерт входить ще других 15 точок, співи, хорові та сольові, і т. д. Початок концерту точно о годині 8. вечером. Концерт відбудеться в сали Народного Дому.

В неділю, дня 10. лютого, відбулася в українській католицькій церкві в Ню Йорку панахида по полк. Д. Вітовськім.

СМЕРТЬ МАДЯРСЬКОГО КОМПОЗИТОРА

Відомий мадярський композитор Геза Зічі помер наглою смертю дня 15. м. м.

ЗРОБИЛИ ПАСТОРА ПОЛІЦІЙНИМ УРЯДНИКОМ.

Міський уряд в місті Леслі, в стейті Мишиґені, зробив Флойда Міда провідника методиської епископальної церкви та головного проповідника проти алькоголізму, міським полїційним урядником та наказав йому вичистити місто з усяких злочинців проти прогибіції. Міський уряд дав йому на се два тижні.

ПРЕМІЄР МЕКДАНЕЛД ЗА ОБМЕЖЕННЄМ ВСЯКИХ ЗОРУЖЕНЬ ВСІХ ДЕРЖАВ

ЛОНДОН, 10. лютого. — В тутешніх урядових кругах заявляють, що премієр Ремсей Мекданелд приготовляє плян загального розорушення.

Він радий би, щоб Америка дала почин до скликання конференції для сеї цїли, але коли Америка сього не зробить, то він виступить з ініціативою від імени Великої Британії.

В його пляні є зменьшення сухопутних армій всіх держав; зменьшення морських зорушень всіх держав, що мають воєнні фльоти; зменьшення підморських і воздушних сил; а також покинення войовання газами.

ПЕРЕД ПОНОВНИМ ЗІБРАННЄМ АНГЛІЙСЬКОГО ПАРЛЯМЕНТУ

ЛОНДОН, 10. лютого. — Анґлійський парлямент збирається наново у второк, 12. с. м.

Партія Праці вижидає підпертя лїбералів ,бо лише при їх помочі може меньшість, якою є Партія Праці в парляменті, рішати при голосованню.

Консерватисти організуються під проводом бувшого премієра Стенлї Болдвина.

ЕМІҐРАЦІЯ З ІРЛЯНДІЇ МАЛІЄ

ДАБЛИН, столиця Ірляндії, 10. лютого. — Еміґрація з Ірляндії щораз то малїє. В 1904 році покинуло Ірляндію 60,000 осіб; в 1914 30,000, а торік вже лише 13,000 осіб.

СТРАТИ РОСІЇ ЧЕРЕЗ НАЇЗДИ АЛІЯНТІВ

ЛОНДОН, 10. лютого. — Російські знавці приготовляють обчислення страт, які аліянти спричинили Росії через військові наїзди підчас перших літ інтервенції.

Се представлять большевики Анґлії у відповідь на страти анґлійських горожан в Росії.

БОЛЬШЕВИКИ ІДУТЬ ДО ЛІҐИ НАРОДІВ

ЛОНДОН, 9. лютого. — Російський совєтський уряд зачинає зближатись до Ліги Народів.

Тутешний російський представник Крісто Раковський заявив, що Росія візьме участь в конференції для обмеження морських зорушень малих держав, яка має зачатися в Римі 14-ого с. м.

Російський уряд на сій конференції заступати-ме віцеадмірал Беренс, котрий остався ще з царської служби, а тепер є при місії Раковського в Лондоні.

Большевики кажуть, що вони готові пристати до Ліги Народів, якщо вона буде зреформована.

ХОТЯТЬ КОРОЛЯ У ФРАНЦІЇ

ПАРИЖ, 10. лютого. — Французькі роялїсти (прихильники монархії) у французькому парляменті під проводом Леона Доде щораз явнійше оплескують і дають моральне підпертє комуністам і всім крайникам.

Вони вірять, що чим більше скомпромітують републиканську владу, тим скорше прийде у Франції король.

ФРАНЦУЗИ ХОТІЛИ-Б ЛЕГКО ПОЗБУТИСЬ ДОВГІВ

ПАРИЖ, 10. лютого. — Тутешній дневник Ексцелсіор пише, що французьке правительство готове віддати Америці свої деякі малі острови взаміну за воєнні довги.

(Франція винна Америці 3 мілїярди долярів, а за подібні малі острови, про які пише ся газета, Америка заплатила Данії тому 7 літ лише 25 мілїонів долярів).

БОЛЬШЕВИКИ ЛАСІ НА ФІЛЬМИ

РИМ, 10. лютого. — Большевики постарались о фільмову знимку хвилі підписання італїйсько-російського договору. Сей фільм будуть показувати в театрах в Росії.

ПОЛЬЩА ВВОДИТЬ 2-ЛІТНЮ ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ

ВАРШАВА, 6. лютого. — Польський сойм приняв законопроєкт про введене в Польщі дволітньої примусової військової служби.

Студенти висших шкіл мають служити 18 місяців.

ДО ЧОГО СЛУЖИТЬ БОЛЬШЕВИЦЬКИЙ ЧЕРВОНИЙ ХРЕСТ?

СОФІЯ, столиця Болгарії, 10. лютого. — Болгарське правительство щойно видало Білу Книгу, в якій закинено, що російський большевицький Червоний Хрест в Болгарії уживав своїх сил і гроший на большевицьку агітацію проти правительства в Болгарії.

ІНДІЙСЬКІ РЕВОЛЮЦІОНЕРИ ХОТЯТЬ САМОУПРАВЛІННЯ

БОМБАЙ, Індія, 27. січня. — Анґлійський журналїст Дру Пірсон відвідав родину увязненого провідника індійських революціонерів Магатми Ганді, в його домі в Агмедабад. Він там бачився з його жінкою, двома синами і секретарем. Молодший син Деварас і секретар Десаі щойно вийшли з тюрми, де сиділи за революційну пропаґанду.

Молодший син відповів Пірсонови, що його батько не побивається за відірванням від британської імперії, але хоче такого самоуправління, яке в ній має Австралія і Нова Зеляндія. Він додав, що його батько не противний тому, аби Анґлїйці осталися в Індії, коли приймуть індійську культуру.

Старший син Рамедас зазначив, що Індійці не можуть погодитися з Анґлїйцями через те, що вони занадто перенялї купецьким духом і занадто цінять гроші. Він пригадав слова покійного президента Південної Африки Крігера, котрий раз сказав, що на місяці нема золота, бо інакше місяць давно належав би був до Анґлії.

ПОВІДОМЛЕННЄ.

ДО ВП. ЧЛЕНІВ І УРЯДНИКІВ У. Н. СОЮЗА:

Згідно з численними домаганнями урядників і членів, рішенням Екзекутиви У. Н. Союза з 31-го грудня 1923 р. отсим проголошуєся

ПРОДОВЖЕННЄ КАМПАНІЇ

приймання нових членів без вступної оплати, до кінця місяця лютого 1924 р.

Згідно з тим, в слідуючих двох місяцях т. є в:

СІЧНИ І ЛЮТІМ

Український Народний Союз, посередництвом 345 своїх відділів в Злучених Державах і Канаді буде приймати

МУЩИН, ЖЕНЩИН і ДІТИЙ

від 1-шого року до 55 літ віку

БЕЗ ВСТУПНОЇ ОПЛАТИ

НА ОБЕЗПЕЧЕННЄ В СЛУЧАЮ СМЕРТИ, КАЛІЦТВА АБО НЕВИЛІЧИМОЇ СЛАБОСТИ.

Браття і Сестри:

За два місяці, а саме з кінцем лютого, досягнемо повних трийцять літ істновання нашої славної організації.

За два місяці має доповнитися трийцять літна організаційна праця членів У. Н. Союза.

Перед нами вже лиш два місяці до цеї торжественної хвилі. І тих два місяці нам слід використати на доверщення спільної нашої праці, якнайкрасшим успіхом користь організації, а то, приєднанням якнайбільшого числа нових здорових членів.

Хай отже до кінця лютого, клич У. Н. Союза „В Лучности Сила" неотихає, а рекорд нових членів хай перевисшить всі дотеперішні. Покажім що ми свідомі своєрідну організацію вміємо любити.

Приєднуйте нових членів і членкинь.

Вписуйте свої діти.

Організуйте нові відділи, братства, сестрицтва і товариства.

За інформаціями голоситься до відділових урядників або просто до головної канцелярії У. Н. Союза на адресу:

UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION
Recording Department
P. O. BOX 76, JERSEY CITY, N. J.

В Джерзи Сіти, Н. Дж., 31. грудня 1923 р.

ЗА УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ:

Іван Кащинюк, гол. рек. секретар.

"SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays, at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.
Edited by Editorial Committee.
Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 8, 1879.
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES:		ПЕРЕДПЛАТА:	
Three cents a copy		Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates.		В Джерзи Сіті і заграницею.	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$2.75

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.
За оголошення редакція не відповідає.
З Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.
Телефон „Свободи": 498 Montgomery. Тел. У. Н. Союза: 1838 Montgomery.
Адреса: "SVOBODA", 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

АБРАГАМ ЛІНКОЛЬН.

Кождого 12. лютого Американці святкують уродини Абрагама Лінкольна, одного з найбільших людий, яких видала Америка.

Лінкольн родився в 1809. році з колись богатої та впливової родини, а з бідних родичів. Ставши до того скоро сиротою, він власною невсипущою працею добився наперед адвокатури, а відтак передових урядових становищ, поки наконець не став в 1861. році президентом Злучених Держав.

Була се одна з найтяжчих історичних хвиль в історії північно-американського державного союза, бо питанне рабства Муринів грозило розірванием юнії на два самостійні від себе союзи. Південні держави, які признавали рабство, остаточно рішили відорватися від решти Злучених Держав. Лінкольн відповів на се війною. Коли по довгій та кровавій війні південні держави остаточно піддалися, коли злуку американських держав удержано, коли раби-Мурини стали вільними людьми, то в сьому усему велика заслуга Лінкольна, його меткости, енергії, організаційного хисту, рішучости й відвазі, його великому ідеалізмови та великій популярности.

Коли в 1865. році Лінкольн умер від кулі загорілця з південних стейтів, память по ньому перейшла в слідуючі покоління не лишень як взорець того, як людина навіть з найтяжчих обставин може добутися на вершки народного признання; не лишень, память великого американського політика, що вдержав загрожену єдність американського союза; не лишень, як память великого чоловіколюбця, що визволив 8 міліонів рабів; але й як память мученика, що за вірне переведення в життя своїх ідеалів поніс смерть.

ЧЕРЕЗ ЗБРУЧ.

Чеський дневник Народні Лісти (виходить в Празі) з 11. м. м. помістив статтю про Україну під російською окупацією.

Автор сеї статті наперед вказує на те, що Польща намагається з усіх сил спольщити українське населенне в Галичині, на Холмщині, на Волині і на Поліссю, а Росія навряд — хоче відмосковщити Україну.

Далі він каже, що ся політика Росії бе Польщу, бо при помочі сеї політики витворюється сильна і чинна ірредента (змаганне до злуки всіх земель) на окупованих нею українських землях, а також розбиває ряди української еміґрації в европейських краях, якої члени зачинають вертатись на Україну щоб працювати для рідної культури.

На Україні, пише автор, заведено українізацію, яка за 2 останні роки зробила великий поступ.

Переведено українізацію школи, каже, до тої степени, що вже всі народні школи українські. Також побільшено число українських середніх шкіл, а навіть введено українські виклади в університетах. Основано теж Українську Академію Наук і Український Музей.

У всіх урядових установах на Україні також введено українську мову яко урядову. Всі урядовці одержали наказ навчитись української мови до липня с. р. Для науки української мови зорґанізовано спеціяльні курси.

Вкінці згадує він і про українізованне церкви на Україні.

* * *

Справа з українізацією України вже звісна Українцям в Америці. Ми подаємо отсей голос чеської ґазети лише тому, що він протиставить її польській політиці на окупованих українських землях, яка стремить до винищення українства а насадження польщини на тих землях.

Майже два роки тому (18-го марта, 1921) большевики заключили з Поляками мировий договір в Ризі, на основі якого віддали їм західні українські землі на опанованне і спольщенне.

Поляки сподівались, що і большевики пійдуть їх слідами та зі свого боку будуть московщити Україну. Одначе небаром по рижському мирі розчарувались. Бо большевики не чулись на силі московщити Україну. А навіть боялись того експерименту, бо се могло цілком підкопати їх силу на Україні. Навпаки, вони старались і досі стараються піддержати українську культуру і вжити її на поміч собі. Які ті школи є на Україні, а всетаки вони бодай освободжують молоде українське поколінне від московщини і дають основи для великої культурної праці на Україні набудуче.

Се непокоїть дуже польських імперіялістів, бо вони бачать, що нічого не вдіють нищеннем української культури на заході, коли рівночасно вона виростає з великою силою на сході. Найрадше вони захопили-б цілу Україну і взяли її у свої кліщі та наложили-б на неї свою „культуру", але що-ж вдіють, коли Україна більша від Польщі? Оставалось би Полякам прийти до розуму і віддати українські землі Українцям та не робити собі крайного ворога з цілої України, але ба, коли Поляки не хотять самої тільки польської Польщі, і рештою, вони ніколи не прийдуть до розуму, хиба по шкоді.

Значить, не вратуємо української культури в Галичині на західній Волині, в Холмщині і на Поліссю, поки силою не проженемо Польщі з тих земель; поки не навчимо розуму Поляків шкодою для них.

ЩО НАМ РОБИТИ?

(Кореспонденція „Свободи" з Европи).

Від якогось часу наші старокраєві часописі повні жахливих вістий про переслідування Українців не тільки на політичнім, але й на культурнім поли.

Покійна Австрія поводилася з нами, як мачуха із сиротами. Для других народів були гроші на всі культурні потреби, а наші посли мусіли цілими літами боротися за кожду нову ґімназію. Німці, Чехи, Поляки, навіть Румуни, то були народи першої кляси, а нас трактували як націю меньше вартну. Але всежтаки Австрія не забувала, що вона нібито якась конституційна держава і хоч вряди-годи кидала й нам якийсь „здобуток", якусь крушку з того стола, при котрім бенькетували щасливійші народи.

Але, ми дістали тільки те, що собі виборoли; або що власними силами створили, те вже було наше і хоч як наші „найсердечнійші" старалися здержувати наш розвиток, то ми не давались, бо там десь далеко, над Дунаєм, був Відень, парлямент, німецька преса, одним словом — Европа.

Польща інакше робить. Вона конституцію має для себе, для Поляків, а ми є на те, щоби платити податки, давати жовніра, нафту, дерево і т. д. Польща, не тільки не дає нам ніяких нових культурних здобутків, але руйнує те, що ми здобули собі ще за Австрії. Особливо пильно дбає вона, щоби знищити українське шкільництво, бо знає, що народ без школи, як чоловік без розуму. Майже нема одного числа „Діла", „Нового Часу", „Заграви", аби не довідались ми про якийсь новий напад на наше шкільництво, народнє й середне, про висше вже й не казати, бо воно є майже одинокою турботою польських поліцаїв, жандармів і всіляких тайних і явних аґентів, у Львові й на провінції. Вони тільки й роблять, що нипають за викладами професорів і арештують студентів. Такого Ірододового гонення на школу й науку нема в жадній державі на світі.

Нарікають Поляки на Німців. А тимчасом в столиці Німеччини, в Берліні, є польські школи, польські „Соколи", польські співацькі товариства, польські бібліотеки; відбуваються Служби Божі з польськими патріотичними проповіддями; Поляки уряджують усякі шопки народові; а ми, на нашій власній територіі, в нашому городі князя Льва мусимо мовчати; нам вільно що найбільше випити в каварні склянку польської кави-люри, покивати пальцем у чоботі і тільки.

Поляки подібні до свині, що мішок дере і квичить. А що Поляки, покищо, мають свою державу, що за ними стоїть всесильна антанта, так нам приходиться шукати якогось іншого способу, щоб не потонути з ухами в тій польській калабані. Цей спосіб дуже простий — це хата і родина.

В публичнім життю мусить іти боротьба за визволенне народу всіми можливими, а навіть „неможливими" способами, а міжтим кожда українська хата, кожда наша родина мусить перемінитися в національну твердиню. Не в таку, з якої насміхався Самійленко, співаючи про патріотів на печах, але у справжню вартівню наших народніх прав та ідеалів.

В кождій українській хаті мусить бути нині, далеко більше ніж коли, українські часописі, українські образи, книжки, вишивки. В родинних розмовах і при всякій нагоді, чи зайде сусід, чи збереться товариство на імянинах, хрестинах, тощо, в першу чергу розмови повинні обертатися кругом нашого національного питання. Не тому, щоб переливати з пустого в порожне, лиш, аби красше орієнтуватись, що нам робити треба і як нам витримати та відперти ворожий наступ на наш стан посідання.

Особливу увагу треба посвятити дітям.

Родичі не сміють казати: „На те школа, щоби дітий вчила". Чужа школа або і своя, але в чужому ярмі, богато дечого їх не навчить, або навчить їх зле, викривлюючи душу. Чужа школа не тільки перекрутить їм язик, але й нашу історію представить у ворожім світлі.

Українська дитина, заки пійде до школи, мусить вміти говорити, читати й писати по українськи; мусить знати, хто таке Шевченко, Хмельницький, Мазепа, Гонта, Франко, хто таке Січові Стрільці. Вона мусить бути патріотично вихована, щоб не боялась тої отруї, яку їй у серце буде вливати вшехпольський учитель, або учителька шовіністка.

Тут велике завданне паде на наших жінок. Вони мусять виховати нове молоде поколінне, здорове, свідоме і патріотичне, нових будучих борців за нашу волю, славу і правду. Ніодна українська дитина не сміє пропасти для України; не сміє стати яничаром, або навіть байдужним членом суспільности. Перед нашим жіноцтвом лежить велика праця, не в партійних організаціях, а в першу чергу там, де жінка від природи покликана до важкої і достойної місії. — у вихованню дітий. **Коли Українка дасть Україні здорових і свідомих, на всякі ворожі замахи відпорних дітий, то вона дала найкращий і найціннійший дарунок, який тільки рідній справі дати можна.**

Українські жінки, коли Ви хочете назватися справжніми патріотками; коли ви дійсно дбаєте про будучність свого народу, то зрозумійте це. Воно важнійше від одягів, забав, від вплетень і розмов на тему мужів і слуг; воно важнійше від усього другого; особливо тепер, коли ворог хоче нам забрати не тільки землю і волю, але й нашу національну свідомість, нашу душу!

Натомісць на батьків паде обовязок синам, коли вони трохи підростуть, давати добрий примір патріотичної праці. Вони повинні при кождій нагоді впоювати у своїх дітий почутте національної гідности, гордости, невгнутости. Не кажіть синам, щоб вони вчились і скорше добивалися шматка хліба, лиш аби вчилися для науки і для того, щоби знаннем могли принести добро свому краеви. Не кажіть їм, щоби подібні були до лози, котра гнеться, куди вітер погне, лиш, щоб кріпко і твердо стояли на своїх національних підставах і щоби скорше дали себе зломити, ніж зігнути. **Нам треба дубів, а не трощі!** Ваш син і без Вас навчиться розуміти, що таке хліб насущний, що таке тіло і які його права; цього вчить улиця, торговиця, словом життє. Від вас, від своїх батьків, най почують сини якесь красше і святійше слово. Вложіть у їх серце ідейність, любов рідної справи; зробіть їх людьми, а не звичайними хлібоїдами. **Любов до дітий без патріотизму, це звіряча, малпяча любов, котрої освічені родичі повинні соромитись, не тільки перед другими, але й самі перед собою.**

За те, коли наші жінки й мами виховають здорових і патріотично освідомлених, до шкільної науки підготовлених дітий, коли наші мужі-батьки ту свідомість, цей патріотизм будуть скріпляти й поширювати розмовами, читаннем книжок і ґазет, а головна річ, добрим приміром.

Коли в кождій українській хаті, в краю і на еміґрації, в Европі і за морем, буде Україна в мініятурі, то ніякий ворог нам нічого не зробить. Він нас зверху буде лякерувати на біло й червоно, або лиш на червоно, але під тою зверхною політурою останеться здорове, незатроєне тіло; останеться кріпкий, невмірущий дух. Пригріє сонце, або пуститься кровавий дощ і та чужа політура сплине, той чужий лякер злущиться і облетить, як з Києва облетіла московська шкарлуща під вражінням четвертого маніфесту Центральної Ради.

Правдолюб.

ЯК АВСТРІЙСЬКА ВІЙСКОВА КОМАНДА „ВОЮВАЛА" З ТЛІННИМИ ОСТАНКАМИ СЕРБСЬКОГО ПОЕТА

Читаємо в білгородських часописах: „Австрійська військова команда, зараз після перших днів, як зайняла Чорногору, вважала потрібним великому національному поетови і князеви Неґошеві нарушити вічний спокій. Перенесли його з гробниці на гор іЛовчені до монастиря в Цетинії. Тут Неґошеві тлінні остаки спочивають до сьогодня. Цар Сербії Петро вислав був бажання, щоби його предка перенести на давне місце спочинку. Тепер оснувався в Югославії комітет для перенесення тлінних останків поета і зреставрування каплиці.

ЩОДЕННИК ЕВГЕНА ЧИКАЛЕНКА

„Свобода" одержала від д. Евгена Чикаленка, котрий був основником осередків українського національного руху кілька останніх десятків літ, виключне право друкувати його спогади.

Сі спогади зачинаємо друкувати нині.

Ми певні, що наші читачі нетерпеливо вижидали на появу сих споминів і будуть пильно їх читати.

При сій нагоді просимо наших читачів, щоби звертали увагу і не передплатникам „Свободи", особливо Придніпрянцям, щоб виписали собі „Свободу" і мали у себе Щоденник Чикаленка та прочитали його.

ДОПИСІ

NEWARK, N. J.

Коляда на поміч старому краеви.

Коляду зложили: А. Моґцук і М. Школяр по 2.00; М. Нитка, Д. Салабай, Ю. Андрусишин, В. Плакса, Г. Ковалишин, М. Коцай, И. Крук, Д. Чорномаз, А. Іванський С., М. Заричанський, Г. Каритнік, Р. Баліцький, А. Явдошин, М. Сміт, П. Козак, К. Кублян, М. Бель, Г. Корнецький, М. Павлусь, П. Стіпка, М. Ґудз, М. Яворський, Федорець, Куций, В. Афанович, П. Писаренко, Гарак, С. Палубняк, М. Шміґельський, В. Тимчишин, А. Борищук, М. Шелепка, М. Павлусь, Ю. Зибик, О. Бандас і Дуфлян по 1.00; С. Карпа, П. Канарок, І. Бакун, Федорович, Ю. Ґулька, П. Перещук, М. Семенюк, М. Стаховський, М. Кадило, Р. Женчук, Р. Моравіцька, А. Рудий, Д. Чикало, І. Турчин, М. Добровольський, П. Бачинський, Стависький, Т. Затор, В. Борищук, В. Ґурська і Т. Крива по 50 цнт.; І. Ганчарук, Г. Зелінський, І. Маньковський, С. Гнатюк, П. Польний, Лабовський і И. Зельонка по 25. — Разом $52.25. Колядою занялися: И. Крук, С. Карпа, Д. Салабай і Г. Гаран. З повисшої суми вислано на революційну боротьбу $10.00, Січовим Стрільцям до Чехословакії $40.00, а $2.25 пішло на оплату.

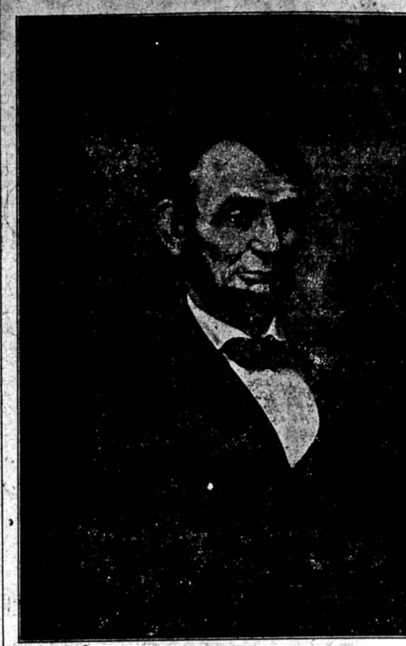
ЗА СІЧОВУ ОРҐАНІЗАЦІЮ:
С. Карпа, секр.

ЛОНДОН ТОМУ 2.000 ЛІТ НАЗАД

Що був Лондон перед 2.000 літ? — питається „Дейли Експрес". Невеличке село — вохкі хатчини на склоні Лодґейт Гіл. Жили там рибалки й пастухи. Опісля була це велика пристань для ґалер, які привозили з Ґалії (Франції) вина, бронзові посудини, кожухи й перші жіночі прикраси. Перша — здається — користувалася цією пристаню римська кольонія Верулямініюм (на північ від Лондону, там де сьогодняшне Ст. Ельбен. Три століття остава Лондон під владою Римлян. Мусіло то бути дуже гарне місто, з колюмновими святинями, з домами, критими цеглою, з великими, засадженими деревами площами й амфітеатрами для ґлядіяторських боїв із хижими звірядами. Коли вийти на горбок св. Маґнуса, можна уявити собі ще стариннїй Лондон. Видно ще сліди Аксіс, головної вулиці з римської доби. По її боках ідуть вузенькі вулички. На одному углі стояла святиня, побудована в честь імператора, якого Римляне почитали опісля як бога, а неоподалеки було форум і торговиця. Потім ішли мури у напрямі лісистих горбків, що сьогодня називаються Гомпстед і Гайґейт. Розкопки, переведені в XIX століттї, виявили, що Римляни будували навіть мости через ріку Темзу.

ПРИ ПОМОЧІ РАДУ ЗЕМЛЮ МОЖНА ЗРОБИТИ УРОЖАЙНІЩОЮ

В праських газетах читаємо: Славний хемік професор Стокляска робив успішні спроби, при помочі яких земля може бути урожайніщою 100 до 120 процент. А саме професор Стокляска відкрив, що проміння раду має дуже великий вплив на скорий розвиток ростин. В землю впускається металеві рурки, наповнені рудою (металем), у якій міститься рад. Береться до цього доволі великі кількотеи руди урану.

АБРАГАМ ЛІНКОЛЬН.

О Ч И.

Нюйорський стейтовий комішенер здоровля говорив оногді за посередництвом радія про вагу уваги на очи. Його слова мають богато науки головно для нас, іміґрантів, які перейшли сюди, до промислових міст зі сіл, в котрих життя зовсім інакше.

Варта наперед затямити собі, що після лікарських дослідів, навіть одна четвертина дітий не має досконалого зору. Серед дозрілих осіб число людий з недосконалим зором значно більше. Значить, нема причини боятися або соромитися хиби в очах, коли її має мало не кожда людина.

Правда, не все така хиба дається людині відчувати просто й безпосередно. Не все людина, яка має хибу в очах, сейчас її відчує болем в очах. Звичайно така хиба викликає лишень напруженне очних мускулів, а доперва се напруженне мяснів викликує напруженне нервів, ослабленне нервів, червоні очи, запухлі повіки, біль голови.

Життє на селі помагає людині жити без таких клопотів з очима навіть, як вони не дуже сильні. Зате місто, де предмети близько очий, в якому робота звичайно вимагає „сліпання", себто докладної уваги коло малих предметів, збільшує напруженне очних мяснів і нервів, і робить бережливість з очима конечною.

Комішенер здоровля закликає всіх, що мають забіглі кровю білка, опухлі або каправі повіки, які чують біль в голові, якому вони не можуть найти причини, щоби вони не зволікали, але сейчас удалися до доброго очного лікаря та дали себе оглянути, чи їх очи не потребують „поправи".

Урядник добре каже, що зіпсуті очи се не зіпсутий зуб. На місце зіпсутого зуба можна вставити штучний, який дасть таку саму службу, як природний. Зате зіпсуте довгим напруженнем око не буде вже так працювати, як незіпсуте. Тому за нього треба й краще дбати.

Дбати за очи повинні головно іміґранти, бо їх очи не привикли до напруючих очні нерви обставин міського життя. Через ослабленне нервового напруження в очах людина зменчує напруженне всеї нервової системи та зменчує свою нервовість, стає здоровшою не лише на очи, але й на ціле тіло.

Сергій Єфремов.

НАРОДНЯ ЛІТЕРАТУРНА ТВОРЧІСТЬ — КОЛИСЬ А НИНІ

Вага народньої поезії.

В курсах історії письменства народня поезія звичайно становиться на початку, як вихідний пункт усієї еволюції, що переживає письменство за довгий час од свого народження й до останніх часів. Роблять так через те, що народню поезію вважають, і цілком справедливо, не тільки хронологічно старшою від штучного книжного письменства, але й ідейно вищою від тих книжних творів, які звичайно повстають на світанні людської думки. Від народньої поезії поезії справді дуже багато запозичається книжне письменство, велико-ю зазнаючи впливу від того ґрунту, на якому повстає народня поезія й на якому сам народ виявляє свою творчість. За нормальних обставин самий натуральний шлях для розвитку письменства був би такий, що письменство цілком виходило з народньої поезії. Почавшись першими зародками творчости колективної, в якій справжній автор невідомий, а співробітником його буває кожен, у кого в устах живе даний твір, письменство далі веде себ книжниками, письменними людьми на основах тієї народньої творчости, відповідно до її духу й форм, до всіх тих традицій, що виробилися в народі ще перед початками справжнього письменства. Так воно подекуди й бувало, — наприклад, грецьке анточної доби письменство цілком виросло з народньої поезії, розвиваючи її форми, глибшим та ширшим її зміст роблючи, доповняючи й розробляючи особистою, індивідуальною творчістю те, що дала до того часу творчість колективна.

Та не так було у нас.

Церковність проти народньої поезії.

Наше старе книжне письменство почало якраз навпаки — з розриву таростичі з народньою поетичною традицією, з запеклого ворогування проти народньої творчости. Одібравши з Византії разом з христіянством і зразки письменства, обмеженого вузьким кругом переважно церковно-релігійних та моралістичних інтересів, наші письменні люде, здебільшого духовні особи, зразу-ж побачили у вільній народній поезії грішне і стидке діло, ознаку „діявольскаго наущенія" на спокусу людям, а через те одразу-ж таки стали що до неї на ворожу позицію. Старі письменники навіть слів досить не заходять, щоб вилити своє обурення проти народніх звичаїв і заплямувати оте „играніе, плясаніе и гудѣніе," а то й просто „бѣсовское пѣніе" своєї неслухняної пастви. Бувши заступниками нової віри, вони бачили тут недобитків того поганського світогляду, віри та культа, з якими боротьбу вважали за святу повинність усього свого життя. „Се бо не поганскы ли живемъ? — запитує книжник XI. в. і зараз же подає цілу низку тих прикмет поганського життя, які бачив навкруги себе. Тут знайдемо і деякі забобони, як віру в пристріт або чхання, і захоплення „трубами и скоморохы, гусльми и русальи," і збірання на „игрища утолочена," — і за всі такі диявольські втіхи автор накликає суд божий і кару на виноватих („Слово о казнехъ божіихъ"). Правда, викоріняючи народню поезію, книжники дуже часто поза формальну христіянську фразеологію й сами не виходять, стоючи не вище од того поганського світогляду, який так гостро картають. В „двоевіррю", грішні були не самі прості люде, а й письменні — „вѣжи, попы и книжники," як гостро нарікає „нѣкій христолюбець" XII в., — і це зовсім натуральна річ, коли стріваються два світогляди й народня думка силкується звести їх в одне ціле.

Проте нарікання на поганські звичаї та боротьба з народньою поезію безупинно йдуть через усю нашу історію аж до останніх часів. У Вишенського, напр., маємо громові промови проти народніх звичаїв, знов же таки з вузько-клерикального погляду христіянського аскета. Ось яку дає він картину народніх „гріхів", арґументуючи й свою проти них ненависть.

Коляди з міст і сіл ученіем виженіте: не хощеть бо Христос, да при Його рождестві диявольскії коляди місце мають, але собі їх в пропасть свою занесіть.

Щедрий вечір із міст, із сіл в болота заженіте, — нехай з дияволом сидить, а не з християни ся ругає.

Волочельное по Воскресенії, з міст і з сіл виволокше, утопіте. Не хоче бо Христос при своїм славнім Воскресенії того сміху і ругання диявольського іміти.

На Георгія мученика праздник диявольський на поле ісшедших сатані офіру танцями і скоками чинити разоріте: гніває бо ся на землю вашу Георгій мученик, що нема християнина православного, который ругання тої диявольскоє очистити і ізгнати міг.

Пироги і яйця надробнії в Острозі і де би ся знаходило — упраздніте, да ся в християнстві той квас поганський не знаходить.

Купала на Крестителя утопіте і огненное скаканіє одсічіте: гніває бо ся Креститель на землю вашу, що ся на день памяти його попущаєте дияволу ругатися вами з вас же ся самих.

Петр і Павел молять вас, если хочете од них ласку міти, да потребіте і попаліте колиски і шибениці, на день їх чиненії по Волиню і Подолі, і де би ся тоє диявольскоє позорище, християнським людім обіраюнися.

(Дальше буде).

СТРАЙК ПАЛАМАРЯ

Паламар церкви св. Ульріха в Авґебурзі сповістив у ґазетах, що він перестав накручувати годинник на вежі, бо не оплатиться йому робити таку роботу день в день за місячною платою 500 марок. Щоправда одержав доплату за останніх шість місяців у сумі трьох міліонів мк., та за ці гроші міг купити лише одну булочку. Щодня мусів він вилазити в гору 163 ступенів, отже сходжував золі й тратив час.

ЩАСЛИВІ ЗВІРЯТА

Як звісно Індійці (Гіндуси) почитають звірят. Є оповідання про сокола і мандрівку душ У східних Індіях застрілив Француз сокола і мало що не переплатив цього життям. „Ти застрілив мою неньку!" викликнув розлючений Індієць і, погрожуючи, прискочив до Француза. Француз виратувався завдяки своїй притомности ума. Він сказав Індійцеви: „Так. Але я пімстився, бо цей сокіл, що я його застрілив, зїв папугу, котра була моєю бабусею!"....

Так в Індіях майже кожде звіря почитають як святе. Віл або брамінський бик і корова, це упривілейовані святі. Віл, кажуть браміни, був улюбленим звірятем бога Сіви. У цьому волови почивали Індійці цього бога. Корова, це грізна богиня Букані. Богиня Букані відлетіла до неба. Отже Індієць вірить сильно, що коли при смерти може схопити корову за хвіст, полетить і собі просто до неба. Це зовсім не жарти, що в Індіях ліпше бути коровою як чоловіком. Прим. т. зв. брамінський бик жиє собі чудовим життям. Бик цей невеличкий, належить до семї бісонів, так як і бісон має горб на плечах а під шиєю звисає підбороддя. Як „святі", живуть ці бики в будівлях прибудованих до святині. Жиє собі там щасливо, роскішно. Може пастися на найліпших левадах. Віл такий може собі спокійно, ніким незайманий, іти до кожнього дому, обгризати все; похожає по базарі, колиж що в котрійсь крамарській будці зацікавить, перевертає горі дном і ніхто його за це не карає. Ба купці дуже раді, коли такий віл зволить заглянути до них: дають йому збіжа, овочі. Та Гіндуси не роблять цього без надії на нагороду. Бож на бику Навді їхав бог Сіва, отже він заплатить добром цим людям, котрі є щирі для наслідників вола Навди. Все, що дає корова є святе. Віра в святість корови вже вроджена Індійцям. Слон це усоблення сили й мудрости, кінь це бог Ґанска. Слон обдарений прочуванням. А цілу землю двигають на хребтах вісім слонів. Землетрус це тупіт цих слонів, коли вони так перебігають із землею на плечах. Білому слоневи в Сіямі будували не стайню, а величаву колюмнову палату. Його служба, то урядники. Як вели його до купелі, йшла попереду банда музикантів. А як вертав слон до святині, мусів один урядник втирати йому ноги.

ЕВГЕН ЧИКАЛЕНКО

СПОГАДИ, ЩОДЕННИК ТА ЛИСТУВАННЄ.

I. том.

СПОГАДИ.

(1861—1906)

(1)

Передмова.

З 1907 року почав я провадити щоденник. Записував я переважно те, що торкалося газети „Рада", яку я видавав на протязі десятьох років і писав обережно, щоб не підвести людей і себе, бо „время було люте". А тому про головне, про діяльність нелеґальної організації „Товариства Українських Поступовців" (ТУП), я писав Езопівською мовою, напр. коли писав про зїзди ТУП-а, то говорив наче про зібрання членів видавництва „Рада", або співробітників її. Часом, коли я прочитував приятелям де-що з записаного, то майже всі вони радили писати ясніще, отвертіще і записане зараз посилати на схованку до Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові, але я боявся рискувати і продовжував писати езопівською мовою. Коли-ж в 1914 році російське війско зайняло Львів, то порадники мої раділи, що я не послухав їх, справедливо кажучи, що на основі того матеріялу, уряд міг би витворити ґрандіозний процес „Мазепинців" про державну зраду, або хоч адміністративно позасилати масу людей як заслав тоді проф. М. Грушевського.

Коли з початком війни закрито було „Раду" і мені стало відомо, що Київська Поліція допитувалася куди я виїхав з Київа, то я перестав писати щоденник, бо мусів переїздити з місця на місце, не засиджуючись довго на одному. Літував я вдома, на Херсонщині, де місцева поліція попережала мене, коли приходив з Київа запит — чи не приїхав я в село? В Київі, під час війни, я бував тільки переїздом, не ночуючи вдома, а три зими прожив у Фінляндії, тільки на короткий час наїзжаючи до Петрограду та Москви. А коли настала революція 1917 р. і я, як буржуй, чи навіть феодал, не мав змоги приймати участи в будуванню Української Держави, то виїхав на село, де щоденника не провадив. Вже аж весною, 1918 року, після приходу Німців, я, живучи в Київі, записав пережите мною за роки 1914—1918 і знов почав писати щоденник і проважу його й тут, на еміґрації, але за браком матеріялу, перемішую його з листуванням з Українцями еміґрантами і зрідка з тими, що лишилися на Україні.

Колись може пощастить мені зредаґувати і видати той щоденник, початий, як я казав, в 1907 році, а тепер випускаю в світ, як вступ до того мого щоденника, конспективні спогади свої за 45 років свого життя (1861—1907), щоб читачі того щоденника познайомились хоч з коротким життєписом особи, що його писала.

Ще одна увага.

В ціх спогадах моїх виходить, що я скрізь на перший плян виставляю своє я, але це сталося так тому, що я пишу про те, що я бачив, що я чув, що я переживав у своєму життю і, при всьому мойому бажанню, я не міг уникнути отого неприємного мені „якання". Але в житті своїм я раз-у-раз старався оте своє я не виставляти наперед, а ховати на задній плян; а як мені се вдавалося, про те нехай скажуть мої товариші та сучасники.

Евген Чикаленко.

Рабенштайн. N. O., 1923 року.

I.

Походження мого діда. Заселення с. Перешор і кутка Херсонщини між Дністром та Богом. Бурлаки-міщане. Мій дід і його господарство. Батькова служба, господарювання та родинні обставини.

Рід наш певне походить з Полтавщини, бо там прізвище се досить поширене серед козаків і словом „чикала" називають на Дніпрі знаряддя, яким рибалки лякають рибу, заганяючи її до волока.

Дід мій Іван Годорожій-Чикаленко, родився в кінці XVIII століття на бувших „вольностях" (землях) Запорожських, в зімовнику на річці Саксагані, в теперішній Катеринославщині. Батька його Михайла, як оповідав дід, убили Москалі, може при руйнуванню Січі, але дід мій не міг того памятати. Коли землю, на якій був той зімовник, подаровано царським урядом, ґрафу Канкрину, то прабабка моя з малими дітьми, разом з ріднею, теж Чикаленками, перевезлася на теперішню Херсонщину, де Запорожцям одведено було землі між Дністром та Богом на границі з Поділлям. Років сорок тому я записав у Перешорах дві пісні, в яких співалося про царицю Катерину, як потім я довідався, складені Кошовим Писарем Антоном Головатим, в яких співалося:

„Дарувала землю
Аж од Дністра до Богу,
Аж по ту границю,
По Бендерську дорогу,
Дарувала,
Тай назад одняла,
Бодай тебе, Катерино,
Сира земля не приняла",

(див. мій збірник „300 Найкращих Українських Пісень", стор. 38, вид. „Вік", Київ, 1904 р.)

Коли з Херсонщини бувших Запорожців, переведено було на Кубань, то дід мій і де-хто з родичів його, не переїхали туди і були приписані до Бужського Козачого Війска", в якому дід служив не знаю скільки років, але в Церковній Перешорській метричній книзі за 1850-й рік записано, що Іван Михайлович Годорожій-Чикаленко, 76 років, урядник (унтер-официр) Бужського Козачого Війска умер і похований в с. Перешорах. Таким робом дід мій не дослужився до офіцерського чину, як де-які з його рідні,*) і не придбав собі тим російського дворянства. Сестри мого діда віддані були: одна за Мардаровського великого землевласника Мардарія Цигульського, друга за дрібного Перешорського-Іовицу, третя за Тирашпільського землевласника Федора Унтилова, четверта за Елисаветградського-Поєреля, пята за священика Балтського повіту Баскевича, а дід оженився в с. Перешорах, тепер Ананівського повіту з дочкою землевласника Пантелеймона Бана, Тодосією, і взяв за нею віна — 150 десятин (гектарів) землі. Пантел. Бан. як і инші землевласники с. Перешор були виселенцями з Туреччини, з Балкану, певніще всього з Румунії, може навіть ще й з оселі того-ж називска, бо я тепер на карті (мапі) находив у Румунії, над Дунаєм місто, чи містечко, Перешори В Балтськім повіті теж є село Гонорат-Перешори, яке херсонці звуть „польськими" Перешорами, бо Поділля, Волинь і Київщину у нас досі звуть „Польщею", а тамошніх Українців — „Польщаками", а Поляків—„Ляхами". Херсонські-ж Перешори називаються — Ганськими і всю частину Херсонщини між Дністром та Богом звуть Ганщиною, чи Ханщиною, бо вона не належала до Запорожських вольностей, як той бік Богу, повіти: Елисаветградск., Александрійск. та Херсонський, а належала татарським ханам.

З давнього документу — роздільного акту, видно, що перші осадчі с. Перешор (Бан, Бенюл, Гінкул, Іовица, Ласа, Полтарескул, Розміріца, Телеуца т. и.) поділилися купленими в кінці XVIII-го століття (по 15 копійок за десятину) у бриґадирші Керстинової шістьма тисячами десятин землі і заснували слободи: [illegible], Горієву та Мардарову (тепер св. Мардаровка Одеськ. залізниці); з того видно, що наче-б то Перешори були вже давніще.

Тільки один Маркієвич мав у Перешорах більше тисячі десятин і володів кріпаками, а решта мали по дрібніщих кавалках, отже не меньче, як по сто десятин. Прадід мій Бан мав 300 десятин, які залишив двом дочкам своїм що віддані були одна за Розміріцу, теж козака Бужського Війска, а друга за мого діда Івана Чикаленка. Натурально, що Перешорські землевласники не могли власними руками обробляти такої скількости землі і користувалися втікачами з „Польщі", так званими „бурлаками". Заможніщі з тих бурлак за великі хабарі приписувалися у міщане гг. Ананїва, Тирашполя, Акермана т. и., хоч там вони ніколи й не проживали. Міщанські старости видавали їм пашпорти на імя померших міщан і часом бувало, що зовсім молодий чоловік живе по пашпорту помершого 60-літнього діда і декотрі з бурлак таким чином доживали просто до Мафусаїлового віку, як це описано в повісті І. Нечуя-Левицького „Микола Джеря".

Бідніщі-ж бурлаки, що не мали грошей на приписку в міщане, щоб уникнути переслідування поліції і не бути висланими назад до панів, від яких утекли, мусіли записуватись у піддані (крепаки) до Херсонських панів, у яких не тяжко жилося; взагалі в степах панщина тоді не була тяжкою, бо кожний з панів старався побільше привабити до себе селян, бо й землю служилим панам давали, замісць грошової пенсії, з обовязком оселити на ній у визначений строк (термин) відповідну скількість душ. Заможніщі з бурлак, як я казав, записувалися в міщане і наймалися найбільше до дрібніщих землевласників, що як не дворяне, не мали права мати кріпаків. Але кожний з цих міщан старався стягнутися на власне господарство, та не маючи змоги купити землі у власність, оселявся на панській, на правах арендатора („десятинщика"), бо в ті часи віддавав землевласникови, турецьким звичаєм, десяту частину врожаю, так звану „дежму", яка постепенно збільшувалась і нарешті дойшла до половини, а часом і більше. Таких міщан-десятинщиків в Херсонщині витворилась величезна скількість і становище їх після визволення селян з кріпацтва стало далеко гіршим, як бувших кріпаків, бо землі їм не наділено, як селянам і вони всеціло підлягали волі землевласника, що міг викинути їх кожної хвилини з хати. Про їх в народі і приказки й пісні витворилися: „Міщане, що цигане", бо раз у раз перевозяться, „афіні рази перевезись, як раз поборів!" В Перешорах я й пісню „десятинщицьку" записав, в якій сестра говорить до брата:

„Постаріли, брате, та чужиї хати,
Чужа сторононька, тяжка роботонька,
Нічим запалити, нічого зварити,
Плачуть дрібні діти, нічим накормити."

(300 Найкращих Укр. Пісень стор. 8.).

Тепер вже бувший кріпосний селянин почав уважати себе вищим за міщанина і вже не хотів віддати дочки за беземельного міщанина, щоб вона не тинялася по чужих хатах. Деякі з міщан підчас визволення з кріпацтва повертались до своїх панів в „Польщу" і там, після польського повстання, їх наділено землею, а більшість не добивалася землі, бо вона тоді в Херсонщині була дешева. Згодом, коли земля подорожчала, тяжке становище цих міщан звернуло на себе увагу земських дослідувачів і напр. відомий статистик і український діяч О. Русов написав про них велику розправу, яка всебічно освітлила злиденне становище цих „ірляндських фармерів". В результаті, коли у 80-х роках засновано було Державний Селянський Банк задля допомоги селянам купувати землю, то в Херсонщині дозволено було користуватися цим банком і міщанам-хліборобам, чим вони й широко скористувалися і поставали земельними власниками. Тільки там міщане ці позоставалися безземельними, де паньскі землі перейшли до рук бувших німецьких колоністів, бо Німці заінтересовані мати у себе залежні всеціло від них робочі руки, якими можна користуватися майже так само, як кріпацькими, а тому й не відступали міщанам-десятинщикам і кавалка з купленої у панів землі.

Скількість „міщан" в Херсонщині значно збільшилася ще й заходами поміщиків не дати селянам землі при визволенню їх з панщини. Роскажу коротенько яскраво-криваву історію „міщанської" громади містечка Окни, що лежить в 20 верствах (кільометрах) від Перешор, на річці Ягорлику, що ділить це містечко на Херсонську та Подольську частини.

Коли Гофмейстер двора його царської величности князь Евген Гагарин довідався напевне, що незабаром має бути визволення селян з кріпацтва з великим земельним наділом, як це плянувалося зпочатку, то щоб не дати селянам земельного наділу, поспішив у свій маеток Окну, де мав коло 15,000 десятин землі і оголосив своїм несчисленим підданим, що він з ласки своєї випускає їх на волю, а понеже в Росії нема стану вільних селян, то поприписує їх на свій кошт у міщане сусідніх міст. Селяне дуже зраділи, бо тоді міщанський стан, у порівнанню з селянським був привільований; я памятаю, як наш вакар (чередник) Ілько Кривий загрожував тюрмою (криміналом) одному селянинові за те, що той його набив, вигукуючи: „Я тобі покажу як бити міщанина!"

За землю селяне тоді не думали, бо, як сказано, її тоді в степах було багато, а людей мало, то вона була дешева, і її можна було дістати в аренду, чи за „дежму" скільки душа забажає. Хоч згодом земля й подорожчала, а все таки в перші роки по визволенню селян, вона наймалася дешевше, ніж за неї мали платити селяне щорічного викупу, а тому „міщане" м. Окни жили добре, заможно.

Коли в початку 70-х років умер старий князь, то син його Анатолій став вимагати від міщан арендних контрактів на хати, в яких вони мешкали, кажучи, що хати його. Люде доводили, що хати в яких вони живуть з діда-прадіда, їхні а не княжеські і не схотіли підписувати контрактів. Князь подав на них скаргу в суд, але Одеський Окружний Суд признав осадьби (садиби) й хати власністю селян. В сих позвах селянам, чи тепер уже „міщанам" давав поради Державний суддя з Подільської сторони Окни; тоді на Поділлі ще не було земств,*) які вибирали Мирових Суддів і там Судді були державні. Князь довідовшися про таку ролю того судді і маючи при царському дворі звязки, вистарався, що суддю того „задляслужбової користи" переведено на ту-ж посаду в Архангельск, на крайню північ Росії, а сам переніс позов до Судової Палати, яка присудила осадьби з хатами йому, бо Окняне, не маючи вже порадника, не взяли собі адвоката, будучи певними, що діло їх праве та й попропускали всякі терміни. Діставши такий присуд, князь оголосив, що хто підпише арендний контракт, то платити-ме якусь дрібницю, і жити-ме собі спокійно, а хто не схоче підписати, най вибирається з хати. А коли ніхто не схотів підписати, а судовий пристав (возний) не мав сили їх виселити, то князь звернувся до адміністрації, яка силою Донських козаків, поарештовувала найупертійших і заслала адміністративно в Сібір на поселення, а решту виселила з хат за містечко на шлях, а хати позамикала на колодки (замки). Діло було саме в жнива і люде, поробивши там шатра, поросташовувались коло свого хліба (збіжа) який вони сіяли у князя за „дежму". Під осінь, коли після Турецької війни 1878 року з Балкану верталися драгуни, то їм визначено було перепочивок в Окні. Квартиріери, побачивши, що всі хати в містечку, крім жидівських, позамикані, не роспитавшись, наказали людям моментально повідчиняти хати і впустити драґунів. Люде з радістю порозбивали замки, повносили в хати і щиро трактували й частували війско, що їх на зиму впустило додому. Але війско те пробуло день, чи скільки там, тай пішло далі, а за людей знов завзявся князь. Знов прийшли Донські козаки, знов людей бито, знов упертих заслано на Сибір, а решта мусіла скоритися князеві і, підписавши контракт, поставали не чиншовиками, якими були Жиди, а „десятинщиками", яких властитель міг раз-у-раз викинути з хати. Натурально, що люде затаїли злобу проти князя і коли настала революція 1905 року, то в Окні вона набрала особливо гострих форм. В результаті, за Столипінської реакції, Окнян знов катовано і це ще більше їх озлостило так, що за революції 1917 року молодого князя врятував від смерти тільки арешт його комісаром. За Гетьманщини, вже не Донські козаки, а австрійське військо, під проводом російських добровольців-карателів, знов катувало Окнян і найбуйніщих, поскручувавши руки дротом, вивезло на роботи до Німеччини. Не знаю, що ділялося в Окні після повстання проти Гетьмана і захвату України большевиками, бо від тоді я не маю звязків з Херсонщиною, але, судючи по попередньому, з певністю можна сказати, що там не обійшло без крови, коли родина князя, або його управителя, не встигла втекти, бо самі князі Гагаріни і подібні їм підготували ґрунт для того страхіття, що тепер переживає бувша Росія.

Пізніще коли перестали вже дарувати панам землі для заселення степів, коли перестали спроваджувати колоністів-Німців, Болдаван, Болгар, Сербів, то в степах на державних землях часом оселювали селян з північних ґуберній, що чим-небудь прошпетилися. Так, недалеко від Перешор, в містечку Гоцуловій, с. Пасицелах та м. Ананїві, здавна заселених Молдаванами, в 30-х роках минулого століття поселено Українців з Лівобережжя, так званих у нас Гетьманців чи Задніпрянців, або глузливо Задрипанців, які й досі відрізняються від місцевих Українців, що походять з „Польщі", як своєю мовою лівобережною, так і своєю буйною (гострою) вдачою. Мені оповідав один старий Задніпрянець Йосип Гоцуленко, що батьки їхні були піддані пана Базилевського чи Базилевича десь на Полтавщині; пан той так жорстоко поводився з своїми підданими, що вони не витерпіли і змовилися помститися над ним і його родом. Коли одного разу зїхалася до Базилевича рідня на якесь родинне свято і, повечерявши добре, всі полягали спати, то селяне понаносили навкруги будинку цілі вали соломи і, попідпиравши всі двері та віконниці, запалили зо всіх боків солому. Ніхто з панів не врятувався, тільки один колисковий хлопець, якого переховала селянка-мамка у своїх родичів на селі. Цар Миколай I. звелів на страх иншим селянам спалити все село, зрівняти його з землею і виоравши, засіяти те місце, щоб і знаку не зосталося від нього. А селян, після катування, деяких заслано в Сібір, а решту порозселювано по степах, як державних селян.

Так само за якусь провину, в село Антонівку, сумежне з Перешорами, пересéлено в 40-х роках кацапів з Тульської ґубернії. Кацапи т ідосі зберегли свою московську земельну общину і чисту московську мову, навіть стародавню одежу свою і коли хто з їхніх парубків убереться в німецьку одежу, в якій тепер ходять наші селяне, то кацапи сміються з того, кажучи, що він вдягнувся „как хахол" то є як Українець. Я ні разу не чув, щоб хто з Українців оженився з кацапкою, бо вони, як кажуть наші люде, і брудні і не вміють до пуття ні спекти, ні зварити, а тому Антонівці паруються самі між собою та з кацапами инших московських кольоній, яких є зо скілька в нашім повіті.

(Дальше буде)

---

*) В храмі Спасителя в Москві, де на стінах вирізані імена убитих в Наполеонівську війну офіцирів, [illegible] і імя прапорщика Годорожій-Чикаленка, кузена мого діда.

*) Земство — на подобу Галицьких Повітових Рад, але з ширшою компетенцією.

БОРОТЬБА ЧОЛОВІКА З ЗАРАЗНИМИ НЕДУГАМИ

Заразні недуги були звісні людям уже в глибоку давнину. Доказ на те маємо в біблії (египетські кари). Вважали їх карами з гори за гріхи людей. І народи у страшному переляку покірно зносили великі нещастя, не старались навіть боротися з таємничим, всюди присутним ворогом, що забирав десятки і сотки тисяч людських істот. Не говорити вже про середновічні часи — часи найбільших забобонів — ще в так званому просвіченому XVIII. столітті панували в суспільности невиначно нерозумні погляди на істоту і природу пошестей (повітря).

В 1727 році у Відні лютувала чума. Вигубила майже цілу четвертину населення австрійської столиці.

Історик тих часів, описуючи цю подію, каже: „на думку звісних лікарів, чума є то невидиме отруйне випаровання, яке виходить із звізд. Цей страшний випар незамітно продістається до тіла чоловіка й убиває його".

Причини заразних недуг вияснені не що так давно, дякуючи невсипущій праці таких учених, як Пастер, Кох, Лістер і богато їх учеників. В 1863 році Пастер цілим рядом досвідів доказав, що процеси гниття це вислід діяльности мікроскопічно малих істот, т. зв. бактерій або мікробів. В 1867 році англійському хірургови Лістерови вдалось сконстатувати цей факт, що ріжні недуги, які навістять часом організм після хірургічних операцій або після поранення, спричинені також бактеріями.

Розпізнання бактерій, їх прикмет, життя, способів розмноження бистро поступило вперед. Постепенно одна за одною відкрито бактерії, які викликують заразні недуги. Тепер уже добре звісно, які бактерії є причиною чахотки (сухіт), тифу, холери, дифтерії, телія (сибірської пошести) і ин. Ці бактерії добували вчені із екстрелів (водилин) недужих, потім, щоби краще розслідити їх, розмножували в буліоні, в желятині і т. п. Так одержували цілі культури бактерій. Ці культури защіплювали звірятам і звірята западали на ці самі недуги, які недужали хорі, з виділин котрих узято зарази бактерії.

Так доказано безсумнівну звязь між недугами з одного боку і бактеріями — з другого. Для декотрих заразних недуг відповідні їм бактерії ще не найдені. Та без сумніву, в близькій або дальшій будуччині й вони будуть запримічені під мікроскопом.

Відкриття цих справжніх виновників заразних недуг принесло людству величезну користь.

Передусім оставлено, непотрібні, прикрі, а навіть і шкідні методи лічення, — пр. окурювання хорих, що лише псує воздух. Потім (і це найголовніще) коли познакомились із первісним жерелом зла, найшли способи як боротися з ним. Боротьба з заразними недугами перемінилась у завзятющу боротьбу з витворюючими мікроби недугами, які погрожують здоровлю і життю людей. І на цьому полі зроблено вже дуже богато. Декотрі грізні в старину пошести, як пр. пошесть вісп, прокази (лепри) в наші часи майже зовсім невісні, инші в значній степені втратили свою погубну силу, пр. холера, чума, жертвами котрих падало богато-богато людей.

Бактерії є то група низших організмів ростинного походження. Ботаника при помочі мікроскопа й иншими засобами для досліду, відкрила тісну звязь між бактеріями і грибами, сказати простіще, доказала приналежність і цих і тих до одної семі, одного роду, а саме до родини грибиків. Величина іх невимовно мала, від 1/1000 і 4/1000 міліметра. Бачити можна їх лише при помочі сильно побільшуючого мікроскопа.

Форма бактерій дуже ріжнородна. Розріжняють три головних типи: 1) кульковаті бактерії (стафільокови, стрептококи), 2) палочковаті, инакше звані власне бацилями або бактеріями (палочки дифтерії, сибірської пошести, туберкульози) і 3) шрубоваті — вібріони, спорілі, спорохети (мікроби поворотного тифа, холерні „протинки").

Своєю будовою бактерії представляють тільки білкові маленькі клітинки. Вони відзначаються незвичайною плодовитістю. Коли приготовимо фідіжанку буліона, що добре перекипів, й оставимо її на воздусі відкритою, то після 1—8 годин буліон помутніє і в каплі його ми найдемо під мікроскопом міріади бактерій. Від одної бактерії протягом доби може розмножитися покоління 16 міліонів. Вони розмножуються або діленням або витворюванням т. зв. спор або насіння. Розмноження при помочі ділення основується в цьому, що бактерія-клітина ділиться на дві половини, з котрих кожда зачинає жити самостійно й опісля й собі ділиться на дві части і т. д.

Спори, це зародки, котрих витворюють бактерії тоді, коли ці останні попадають у лихі услівя і чують, так сказати, свою близьку смерть. Спори відзначаються незвичайною витривалістю проти холоду, горяча і т. п. а при сприяючих услівях ростуть і розвиваються, перемінюються в самостійні бактерії.

Бактерії живляться органічними річами (матерією). -В природі органічна матерія входить у склад тканей животин і ростин, як живих так і мертвих. Одні бактерії живляться лише мертвими ткайями, инші лише живими. Вснсають в свое тіло кормовий матерія, розкладають його і викидають його відпадки. Так бактерії сильно змінюють цей осередок (підложе), в котрім вони поселились, — всеодно, чи це підложе буде кусник дерева чи жива ткань, частинка живого організму. В першому випадку зміна, спричинована бактеріями, буде виявлятися в гниттю, в другому — вона обявиться болем, недугою.

До складу живої органічної ткані, котрою вони живляться, бактерії відносяться неоднаково. Одні з них можуть жити й розвиватися виключно в тілі чоловіка, инші — инші лише в тканях тої чи иншої животини, треті вкінці, виростають, денебудь, не роблять ріжниці між організмом чоловіка й животини.

Тому, чоловік не заражується від животин (звірят) ніякими, прикметними їм недугами. Животини й собі не заражуються звісними хоробами, котрими незадують люди. А знову инші недуги, як носатина навіщують як звірят так і чоловіка.

Ми окружені безчисленною армією бактерій. Вони плавають міріядами в воді, уносяться тьма-тьменна в воздусі, сідають усі предмети, що є довкола нас, — словом, ми обертаємося в цілому океані невидимих мікроорганізмів, самі цього не догадуємося. В мешкальних просторах, головною по більших містах. воздух як кишить від мікробів. Кождий кубічний метер містить їх не менше 14.000—16.000. Чим місцевість більше заселена, тим більше мікробів у воздусі. Воздух відкритих просторів, воздух діль, лісів, гір незрівнано бідніщий цими мікроорганізмами, як воздух великих густо заселених міських центрів. Воздух відкритих рівнин містить пересічно 100—800 бактерій в одному кубічному метрі, а гірський воздух на звісній висоті майже зовсім свобідний від них.

За кождим разом як вдихаємо воздух, втягаємо в себе доволі велику скількість бактерій. Вони застрягають у віддихових органах. Коли взяти під увагу, що в воздусі буде часто бактерій 16.000 на 1 кубічний метер й що протягом 24 годин переходить через легкі (легені) чоловіка 12 кубічних метрів воздуха, то ми при помочі цього простого обчислення переконаємося, що за одну лише добу може остати в віддихових органах 192.000 бактерій.

На щастя не всі бактерії спосібні заразити наш організм тою чи иншою недугою. В противному разі життя чоловіка й инших сотворінь на землі було би неможливе. Велика скількість бактерій зовсім нешкідлива. Ці бактерії називаються **сапрофіти**. Коли дістануться до людського організму, гинуть у ньому скоро, бо не знаходять у ньому сприяючих услівій для свого розвитку.

Найголовніщим жерелом зарази є хорий чоловік, або віріще всі виділини його — харкотиння, піт, носова слизь, шкіра що облуплюється і т. д. У всіх цих виділинах аж кишить від бактерій. І коли їх не вбити скоро, жиють дальше і розмножуються. Дальше стрічає їх ріжна доля: можуть бути викинені разом із виділинами і так розсіються всюди, але можуть і остати на місці й висохнути. В сухому виді вони довго зберігаються в півсонному стані. Та їм треба лише дістатися в корисні услівя, а вони знову відроджуються до діяльного життя. Шкірні бактерії зберігаються так у висушеному стані шість тижнів, шкарлятини — пять місяців, тифа — шість місяців, сухіт — сім місяців, віспи — два роки.

Мешкання, в якім жиє хорий, все заражене. Зараза поширюється всюди. Плювативня засихає, розпорошується і розносеться за ногами по всій долівці, набивається в щілини, осідає на стінах, стелі, меблях. Поза домом схоплює заразу воздух і розносить її далеко. Процвітає вона головно в вохких углах офіцин і в брудних заулках.

Досліди звісного німецького бактеріольоґа Фліґе виказали, що для чоловіка небезпечні не так самі патогенні бактерії, які уносяться в воздусі, як плаваючі в ньому малесенькі вохкі капельки, котрі переносяться з місця на місце навіть при найменьшому порушенню кімнатного воздуха. Ці капелиночки — мікроскопічно-малі частиночки бризків, що їх хорі викидають із себе при розмові, кашлю, чханню. Вони дуже заразні, ці капелиночки, тому, що в них є дуже богато живих, спричинюючих недуги) мікробів. Вони є в вохкости, а звісно, що бактерії для життя потребують певної скількости вохкости. Коли висушуємо цей осередок, де вони находяться, бактерії або завмирають або зовсім гинуть. Тому через воздух лекше всього заразитися цими недугами, котрі обявляються кашлем і чханням. Сюди належать: туберкульоза (чахотка) лехких, хрипка, запалення лехких, кір, дифтерія, шкарлатина, проказа.

Хорі носять зарази ще довго після видужання, а принайменше при деяких недугах, прим. при шкарлятині, дифтерії і т. п.

Для декотрих недуг жерелами зарази певні роди землі. Так прим. болотяну пропасницю або малярію спричинюють мікроскопічні тільця, т. зв. плязмодіями Ляверана. Вони живуть виключно у смердячій, болотяній землі.

Боротьба з заразними недугами, як ми вже зазначили, зводиться до боротьби з виновниками недуги бактеріями. Часть цієї боротьби бере на себе вже сама природа. Природа постаралася про це, щоби перешкодити надмірному розмноженню витворюючих недуги мікроорганізмів. Їх переросту нищить сильне соняшне світло. Бактерії є дуже чутливі на переміни температури. Як виявили досліди, бактерії над усе краще почувається, коли находяться в температурі огрітій до 25—40° Цельзія. Температура вища або нижча від цієї стримує їх ріст, а при сильному холоді або при сильній жарі вони в більшій части гинуть ожечно. (Їх спори ще зберігаються як при низших так і при високих температурах).

(Дальше буде).

МЕКСИКАНСЬКІ ЗВИЧАЇ

Перед церквою обдертий народній вуличний співак. Захриплим голосом співає веселі співанки. Та в самій церкві тихо й поважно. На камінній долівці грається соняшне проміння. Довкола моляться побожні люде на Оконіцках, инші лежать як довгі на землі. Перед іконою Пресвятої Діви світяться сотки кольорових свічок. Чути запах воскових свічок і катиля. Люде кидають мінкі й срібні гроші. Від церковного входу напливає все більше людей на вколішких, рядом: батько, мати, хлопці й дівчата цілі родини — ба навіть домашний пес прийшов із ними. Собака обнюхує цих, що помало посуваються на вколішки, скаче неспокійно коло дітей, а вкінці зачинає голосно, жалісно вити. Та дядьки не зважають на нього, спокійно посуваються дальше аж до ікони Богоматери. Тут вони підводяться, беруть хусточку або хустку з голови й прикладають її до образа, довго притискають. Потім образ побожно прикладають до уст, чола й очей. Так почитають тут святих, та такий звичай може легко бути посередником при поширенню зародкі недуг.

Перед церквою. Тепле, ясне соняшне світло. Всюди святошна радість грамофони чути серед цієї метушні. Всюди ярмарочні буди, шатра; обляглють їх товпи народа. Продають дешеве тяжке, одурманюче пиво з соку пулькеафави. На лавках розложені овочеві солодощі. Коли свято відбувається недалеко більшої місцевости, приходять міщане. Сма главі хлопці предкладають панам великанські китиці сніжно білих гарденій. Дівчата продають суниці, банани й ананаси... Там коло шатра великі крики. То двобої півнів. А люде пристрасно йдуть о заклад, котрий півень побідить. Побіч округла, стара, розгоїдана буда з дощок. Тут можна побачити бої биків. Чим свято менше, чим більше сільське, тим менше кровавий такий бій биків. І приємніще глядіти. На селі нема стіль ки биків і коней, як у великих містах. Тому „пікадор" їде верхом із довгою пікою. Бик, що почув у карку болючо острий залізний конець піки, заки ще міг наблизитися до коня з їздцем, — не гадає зовсім кидатися на свого ворога, відвертається й тікає. Не має охоти насадити на роги хирляву шкапу. Тай еспада грається лише з биком, не вбиває його. И инші забави на таких народних святах. Найгарнійшу й найбільше мальовничу бачив я в Закашекас, гірничому місті, на північ від столиці, по дорозі до Тексасу. Забава відбувалась біля великого монастиря Ґвадалюпе. Це славне „Фієста де льос морос", муринське свято. Зійшлися непроглядні товпи народа з близька і з далека, тисячі мужиків, пастухів мисливців і гірників. Околичні земельні власники приїхали з ріднями. Пестрили рядами наплинвали люде з міста. На початок, як звичайно, церковне свято. Потім похід в масках, бучний, з галасливою музикою. Попереду ступають „морос" пішком і їдуть на конях у яскравих фантазійних костюмах. Мавританська принцеса, дуже заведньована в пишних білих шатах, сидить на гарному, білому коневі. Від пекучого сонця закривається вона легенькою, чорною парасолею. За Маврами Еспанці, блискучі у середневічній, лицарській зброї. Ступають так довкола широкої площі. Дві партії виступають проти себе. Коротким чвалом вискакують окличники наперед. Забава зачинається. Гостро націнють на себе ворожі ряди їздців. В одну мить на площі счиняється дика, военна метушня, тим знимається в гору куряви, за якою раз-у-раз, скривається то одну то другу групу борців, то відслонює її. Кілька коней, яких їздці Бог зна де, чвалають довкола чотирокутника, який густо обступили люде. Инші їздці, вже не в силі здержати своїх коней. Тому стараються оволодіти кіньми так, що чвалаючи роблять велике коло.

Первісно ходило тут, мабуть, про прастару лицарську забаву й турнір, що його Еспанці принесли з Европи до Америки. Самособою, добрячі люде з Ґвадачопе перекрутили це вже давно на свій спосіб. Вони почуваються тепер Маврами або муринами, які вкінці, зайдів Еспанців побивають, добре перетріпують і прогонюють.

В церкві богато прочан, богомольців і покутників. Перед церквою одно-одиноке дерево, але яке дерево. Огнисте дерево. Гилля й густа зеллень засіяна безчисленними, горіючими, червоними цвітами. Біля церкви, у великому, тінистому, пишному парку, що простягається довкола чистої, холодної, глибокої лягуни, непроглядні товпи людей, тисячі й тисячі. Самі Індіяне. Сільські „індіос", понайбільше зодягнуті в біле, чисте плаття, у всяких соломяних капелюхах. Посеред цих чистих, порядних людей знову инші — а ці, щоби могти брати участь у святі, надягнули на себе сірий мішок. То тут то там виднікрний мурин або мулят. Це все тиснеться, але згірчиво й по приятельськи. Крізь найгустійшу товпу пробірається якийсь їздець на кони, пробірається поволи, спокійсо. Кінь також спокійний, не кусає. То вбогий аріеро або гордий, заможний гасіендадо.

А там посеред товпи якийсь фотограф. Кожен рад би відфотограффуватися, чоловіки, жінки і діти. Гроші сиплються. Фотографує без відпочинку.

ІТАЛІЙСЬКЕ СТОВАРИШЕННЯ ПРОТИ ПРОКЛОНІВ

В Італії істує від довшого часу „Стоваришення проти проклонів". Після закінчення світової війни це стоваришення поширило свою діяльність, щоби відучувати жовнірів від проклонів, до яких навикли в окопах. Тепер члени управи стоваришення збірають збірку, щоби побудувати статую Пресвятої Діви на великій площі в Медіолянi. В цілім краю відбуваються збори передівсім у Тоскані, де люде найбільше клянуть. У Феррарі сенатори й депутовані промовляли на народних зборах, щоби слухачів переконати, що не добре є клясти. Між присутніми були тисячі шкільних дітей. Агітацію цю підпирає щиро Мусоліні й фашисти. Секція фашистів у Прата ді Порденоне ухвалила таке рішення: „Кождий фашист секції Порденоне, що надуживає імя Господне, караний буде карою пятьох лірів".

ВИПАДАННЯ ВОЛОССЯ ПРИ НЕДОКРОВНОСТИ

Сильна втрата крови веде за собою в наслідку випадання волосся. Так пр. підчас пологу. Одначе також звичайно недокровність — коли вона велика і вперта — може спричинити значне випадання волосся. При цьому: ема якихсь хоробливих змін на самім волоссю, лише, що цибулька слабо розвинена. Волосся держиться дуже слабо. При найслабшому дотику вичісується цілими клаптями. Шкіра що на ній росте волосся, є зовсім безкровна, бліда. Отже причиною випадання волосся є лише малокровність. Коли лічимося з недокровностю, зачинає також рости сильніше волосся.

В КОЖДІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ ПОВИННА НАХОДИТИСЬ ЧАСОПИСЬ „СВОБОДА".